

**УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ
ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ**

Гриценко Наталя Валеріївна

УДК 656.2.001.73

РЕФОРМУВАННЯ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ УКРАЇНИ

Спеціальність 08.00.03 — економіка та управління
національним господарством

**АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук**

Харків-2009

Дисертацією є рукопис
Робота виконана в Українській державній академії залізничного транспорту
Міністерства транспорту та зв'язку України

Науковий керівник доктор економічних наук, професор
Позднякова Любов Олексіївна,
Українська державна академія залізничного транспорту,
завідувач кафедри економіки залізничного транспорту

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, старший науковий співробітник,
Пащенко Юрій Євгенович,
Рада по вивченню продуктивних сил України НАН
України, завідувач відділу проблем розвитку транспорту та
зв'язку;

кандидат економічних наук, доцент
Єфименко Тетяна Іванівна,
Українська державна академія залізничного транспорту,
доцент кафедри обліку та аудиту.

Захист відбудеться “21” травня 2009р. о 13-00 годині на засіданні спеціалізованої
вченої ради Д 64.820.05 Української державної академії залізничного транспорту
за адресою: 61050, м. Харків, майдан Фейєрбаха, 7,
ауд. 3. 501.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Української державної академії
залізничного транспорту за адресою: 61050, м. Харків, майдан Фейєрбаха, 7,
ауд. 2. 209.

Автореферат розісланий “16” квітня 2009р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

І.В.Чорнобровка

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Залізничний транспорт України займає основне місце в забезпеченні потреб економіки та населення держави у вантажних та пасажирських перевезеннях. Різкий спад суспільного виробництва в період кризової ситуації викликав значне скорочення обсягів перевезень на залізничному транспорті, що в сукупності з інфляційними процесами значно зменшило його доходи. Нинішня світова фінансово-економічна криза також негативно впливає на функціонування галузі. Тому виникає необхідність підвищення ефективності діяльності залізничного транспорту, його реформування та створення більш ефективної організаційної структури управління.

Проблеми реформування залізничного транспорту України полягають в тому, що за останні десять років, прийняті і затверджені Кабінетом Міністрів України Програми реструктуризації і реформування здійснювались не в повному обсязі, і тому останнім часом в Україні стан галузі та різкі зміни економічної ситуації, вимагають чіткої зваженої політики в питаннях реформування галузі залізничного транспорту.

Методологічною основою дисертаційного дослідження є наукові праці зарубіжних та українських вчених, які протягом тривалого часу займались вирішенням питань щодо підвищення ефективності виробництва, це: Андреев Е.П., Бабич В.П., Брю Стенли Л., Вільям Дж., Волков Б.А., Громов Н.Н., Дейнека О.Г., Дикань В.Л., Пащенко Ю.Є., Кулаєв Ю.Ф. Питанням реформування та реструктуризації присвячено праці таких вчених, як: Аїстова М.Д., Акімової І.М., Бараша Ю.С., Батенко Л.П., Бойко В.І., Галгаша Р.А., Гончаренко В.П., Данилишина Б.М., Дамбровського М.І., Єфименко Т.І., Ейтутіса Г.Д., Петровича Й.М., Позднякової Л.О., Сай В.М., Малахової Н.Б., Кривопішина О.М., Кузьміна О.Є., Макаренка М.В., Мельника О.Г., Мукмінової Т.О., Мухіної Н.А., Цветова Ю.М. Шершньова З.Є.

У роботах цих вчених було розкрито теоретичні і практичні аспекти щодо реформування залізничного транспорту, а саме: проблеми практичної модернізації технологічної бази рухомого складу, реалізації зміни структури управління галуззю, підвищення ефективності використання існуючих ресурсів, забезпечення прозорості фінансової діяльності, підвищення інвестиційної привабливості галузі тощо.

Разом з тим, незважаючи на значний вклад вищезазначених фахівців у сучасну науку, основні завдання, які пов'язані з реформуванням залізничної галузі, до цих пір є недостатньо вирішеними. В умовах сучасної ринкової економіки подальший розвиток залізничного транспорту вимагає підвищення якості надаваних послуг та конкурентоспроможності серед різних видів транспорту. Світовий досвід констатує, що підвищення ефективності роботи залізничного транспорту можливо досягнути за рахунок удосконалення його організаційної структури управління. Тому в дисертаційній роботі запропоновано методичні підходи щодо проведення структурних змін, а також зміни діючої

структури управління залізничним транспортом України з метою підвищення ефективності його функціонування в період нестабільного економічного розвитку економіки України. Це стало підставою щодо вибору теми дисертаційної роботи, визначення предмета, об'єкта і мети дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт на кафедрі економіки залізничного транспорту Української державної академії залізничного транспорту за темою: 34/3-06Б, «Наукове обґрунтування доцільності проведення реструктуризації збиткових підприємств залізничного транспорту» (номер державної реєстрації 0106U004120), згідно Концепції державної програми реформування залізничного транспорту. У зазначеній НДР саме і обґрунтовано доцільність проведення реструктуризації залізничного транспорту України.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є теоретичне обґрунтування особливостей функціонування залізничного транспорту та розробка методичних підходів щодо підвищення ефективності за рахунок удосконалення організаційної структури управління у сучасних умовах.

Поставлена мета обумовила необхідність постановки та вирішення таких завдань:

- вивчити і узагальнити теоретично-практичний та методологічний досвід з питань реформування залізничної галузі, визначити сутність понять «реформування» та «реструктуризація», їх взаємозв'язок та взаємозалежність;
- дослідити особливості та проблеми реалізації Програм реструктуризації та реформування залізничного транспорту;
- надати оцінку стану залізничного транспорту України та виявити організаційно-економічні особливості функціонування його структурних підрозділів;
- дослідити рівень взаємодії структурних підрозділів залізниць, обґрунтувати доцільність та терміновість зміни організаційної структури управління відповідно до потреб сучасної економіки;
- визначити можливі шляхи та етапи удосконалення організаційної структури управління;
- удосконалити організаційну структуру управління відносно до змін обсягів перевезень;
- визначити економічну ефективність щодо застосування запропонованих пропозицій;
- удосконалити концептуальний підхід щодо реформування залізничного транспорту;
- спрогнозувати перспективи розвитку залізничного транспорту, як галузі національної економіки України, з урахуванням запропонованих заходів.

Об'єктом дослідження є процеси трансформації які відбуваються на залізничному транспорті України.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти реформування залізничного транспорту України в сучасних умовах, з метою створення ефективної організаційної структури управління на перспективу.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертаційного дослідження склали фундаментальні положення економічної науки, методи системного аналізу, розробки та наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених з питань реформування транспортної галузі. В процесі дослідження застосовані методи логічного узагальнення та логічного моделювання для розробки концептуальних підходів щодо реформування залізничного транспорту; метод порівняльного економічного аналізу для виявлення місця та надання оцінки сучасного стану залізничного транспорту України; графічний метод - для оформлення результатів проведених досліджень; метод формалізації фінансового аналізу для визначення прогностичних результатів створення нової організаційної структури управління залізничного транспорту; метод багатofакторного прогнозування для встановлення тенденцій подальшого розвитку залізничного транспорту і узагальнення зарубіжного та вітчизняного досвіду реформування залізниць.

Інформаційну базу дослідження склали: Закони України щодо залізничного транспорту, статистична база даних Міністерства транспорту та зв'язку України, Міністерства промислової політики, Міністерства економіки, Держкомстату України, Державної комісії з паливно-енергетичного комплексу та транспорту України, Укрзалізниці, наукові публікації українських та зарубіжних вчених.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у теоретичному обґрунтуванні реформування залізничної галузі України, в новітніх умовах національного господарювання зокрема:

вперше:

- розроблено стратегію адаптації організаційної структури управління залізничного транспорту України, яка на відміну від існуючих дозволяє швидко та ефективно її корегувати, відповідно до змін стану та поточних потреб економіки у перевезеннях;

удосконалено:

- діючу Номенклатуру витрат з основних видів економічної діяльності залізничного транспорту. Яка передбачає зміни обліку витрат за статтями та елементами структурних підрозділів залізниць;

- концептуальний підхід щодо реформування залізничного транспорту, який передбачає умови переходу до удосконаленої структури управління;

дістало подальший розвиток:

- методика та етапи реструктуризації структурних підрозділів залізниць України, що дозволяє своєчасно створювати їх ефективні організаційно-функціональні структури, адаптовані до поточних потреб економіки у перевезеннях;

- технологічна стратегія розподілу функцій, яка на відміну від існуючих полягає в об'єднанні або ліквідації структурних підрозділів залізниці виконуючих дублюючі функції;

- удосконалення організаційної структури залізниць, що полягає у ліквідації дирекцій залізничних перевезень за рахунок використання запропонованого методичного підходу реструктуризації.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що розроблені

пропозиції, сформовані висновки, узагальнення дисертаційної роботи доведені до логічного завершення та можуть бути враховані і використані у процесі реформування залізниць, що дозволить в певній мірі підвищити ефективність функціонування залізничного транспорту України.

Результати дисертаційного дослідження, розроблені рекомендації набули практичного використання: в Укрзалізниці (Акт від 23.10.2008р.); на залізницях Південній (Акт від 05.11.2008р.) та Донецькій (Акт від 07.10.2008р.). Зокрема, це методика, щодо проведення реструктуризації організаційної структури залізничного транспорту України, яка дозволяє швидко її адаптувати відповідно до будь-яких змін обсягів перевезень та коливань національного економічного стану держави. Використання отриманих результатів дозволить забезпечити економічну стабільність функціонування залізничного транспорту.

Практичне значення результатів дисертаційного дослідження полягає також і в тому, що сукупність наукових положень створює методичну базу подальшого наукового аналізу та пошуку проблем, щодо реформування залізничного транспорту, як галузі національної економіки.

Результати дисертаційного дослідження використовуються в навчальному процесі на кафедрі „Економіка залізничного транспорту” УкрДАЗТ при викладанні дисциплін „Основи економіки залізничного транспорту”, „Економіка залізничного транспорту”, „Планування діяльності підприємств залізничного транспорту”, а також в структурних підрозділах Інституту перепідготовки і підвищення кваліфікації кадрів (ІППК) УкрДАЗТ (Акт впровадження від 12.09.2008р.).

Особистий внесок здобувача. Всі наукові результати, що викладені в дисертації, отримані автором самостійно. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в роботі використані лише ті положення та ідеї, що є результатом особистих досліджень. Особистий внесок здобувача в наукові результати, що виконані у співавторстві, є таким: у роботі [1] обґрунтовано доцільність, визначено основні етапи та розроблено концептуальні основи щодо реформування залізничного транспорту України, у роботі [4] запропоновано зміну діючої структури управління залізничного транспорту, що полягає у об'єднанні структурних підрозділів, виконуючих дублюючі функції, у роботі [6] розроблено методичні підходи впровадження елементів реформування залізничного транспорту, на підставі створення ефективної організаційно-функціональної структури, [7] проведено комплексний аналіз динаміки основних показників роботи залізниць та науково-обґрунтовано методичний підхід щодо реформування підрозділів залізничного транспорту, у роботі [8] запропонована розробка методики щодо удосконалення діючої структури управління, за рахунок перерозподілу дублюючих функцій, тобто технологічної стратегії.

Дисертаційна робота є завершеним науковим дослідженням, в якому викладено авторський підхід щодо методики проведення реструктуризації за рахунок удосконалення діючої організаційної структури управління залізничного транспорту України, адаптованої до потреб та поточного стану національної економіки держави в залізничних перевезеннях.

Апробація результатів роботи. Основні результати та висновки дисертаційного дослідження доповідались та отримали позитивну оцінку на міжнародній науково-технічній конференції, м. Харків, (УкрДАЗТ), (2008 р.), та були апробовані і заслухані на 67-й та VII Міжнародних наукових конференціях “Проблеми економіки транспорту”, м. Дніпропетровськ, (ДПТ), (2007 – 2008 рр.), були представлені на II та III Міжнародних науково-практичних конференціях “Проблеми економіки та управління на залізничному транспорті”, м. Судак, (ЕКУЗТ), (2007 – 2008 рр.), доповідались на III та VI науково-практичних Міжнародних конференціях „Проблеми міжнародних транспортних коридорів та єдиної транспортної системи України”, с.м.т. Коктебель, (2007 – 2008 рр), були представлені на Міжнародній науково-практичній конференції „Маркетинг і логістика в системі менеджменту пасажирських перевезень на залізничному транспорті, м. Сімферополь, (ДАЗТУ), (2008 р.), на міжнародній науково-практичній конференції “ Стратегія забезпечення сталого розвитку України”, м. Київ, (НАНУ РВПС), (2008 р.).

Публікації за результатами дослідження. Основні аспекти роботи викладено у 16 наукових працях: з них 8 статей - у наукових фахових виданнях обсягом 2,96 друк. арк. і 8 тез доповідей обсягом 0,7 друк. арк. Загальний обсяг складає 3,66 друкованих аркушів, з них особисто автору належить 2,2 друк. арк.

Структура і обсяг роботи. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків, додатків та переліку використаних джерел (200 найменувань). Основний зміст роботи викладено на 141 сторінці. Робота містить 3 таблиці, 57 рисунків, 11 додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** дисертаційної роботи обґрунтовано актуальність теми, сформовано мету і завдання роботи, визначено об’єкт і предмет дослідження, а також наукову новизну і практичне значення роботи, наведено відомості про апробацію результатів дослідження.

Перший розділ «Теоретичні підходи і перспективні напрямки реформування залізничної галузі» присвячений теоретичним результатам авторського осмислення методологічних підходів щодо реформування залізничного транспорту: змісту понять «реформування» та «реструктуризації» залізничного транспорту, а також взаємозалежності та взаємозв’язку між ними.

Обґрунтовано, що ефективність діяльності та якість послуг, які надаються залізницями України споживачам, не відповідають сучасним вимогам. Проведене дослідження показало, що сучасний стан залізничного транспорту вимагає не тільки модернізації та технічного переозброєння, а і його організаційно - технологічного удосконалення. У ході дисертаційного дослідження виявлено основні передумови реформування залізничної галузі України (рис. 1), це низькій темп розвитку матеріально-технічної бази, падіння вантажообігу, значний знос основних виробничих фондів, накопичення морально й фізично застарілих об’єктів, відсутність досконалих економічних й правових основ власності та ефективного механізму взаєморозрахунків, багаторівнева та неефективна

організаційна структура управління, відсутність інвестицій.

Рис. 1. Схема головних аспектів щодо передумов здійснення реформування

Проведено аналіз та досліджено особливості і проблеми реалізації Програми реструктуризації на залізничному транспорті України, яка була прийнята у 1998 р. та нової редакції Програми реформування, яка була прийнята 2006 р. (Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2006 р. за № 651-р), визначено їх мету та завдання. Виявлено, що теоретично обидві Програми мають одну мету, яка полягає у забезпеченні таких потреб як стійкість, стабільність і безперебійність роботи, контроль і можливість коригування дій, поступовість ухвалення рішень. Враховуючи те, що Програми фактично не реалізуються, доцільним вважається не лише аналіз причин, а і визначення сутності та взаємозв'язку понять «реформування» і «реструктуризація», зміст і основні напрямки процесу реформування залізничного

транспорту України. Сформульовано поняття «реструктуризація» і «реформування» залізничного транспорту.

«Реформування» залізничного транспорту - це комплексні перетворення, що змінюють законодавчі сторони державних та суспільних відносин функціонування галузі. Теоретично реформування має чотири основні напрямки, перший з яких є зміна фінансово-економічних відносин, другий – реструктуризація та організаційно-технологічні зміни, третій – удосконалення системи державного управління та регулювання, четвертий – зміна форм власності та правових відносин за рахунок роздержавлення державних залізничних підприємств (рис. 2).

«Реструктуризація» залізничного транспорту – це зміна внутрішньої організаційної структури управління і сукупності зв'язків із збереженням її властивостей і зв'язків у зовнішньому середовищі. Таким чином, ми пропонуємо реструктуризацію залізничного транспорту трактувати тільки як зміну організаційної структури управління галуззю. Перед залізничним транспортом стоїть гостра проблема адаптації своєї організаційної структури до сучасних світових тенденцій розвитку економіки, а також змін у потребах економіки України в перевезеннях. У даних економічних умовах реструктуризація організаційної структури є ефективним інструментом забезпечення нормального функціонування і стійкої роботи залізничної галузі України в цілому.

Україна єдина держава у світі в якій по цей час не було проведено реформування залізничного транспорту. Більшість українських підприємств національної економіки у даний час знаходяться у кризовій ситуації. Враховуючи, що залізничний транспорт є забезпечувальною і залежною складовою економіки України, питання щодо проведення антикризової програми з використанням реструктуризації є дуже своєчасним, як для галузі залізничного транспорту, так і для економіки в цілому.

Проведено дослідження робіт провідних зарубіжних та українських вчених щодо теоретичного та практичного втілення реформування залізничного транспорту. Виявлено, що питання реорганізації структур залізничного транспорту спрямоване на ліквідацію надлишкових компонентів, зміну організаційної структури управління, об'єднання та ліквідацію структурних підрозділів залізниці з дублюючими функціями, посилення конкуренції, зниження тарифів та витрат залізничної галузі.

Результати аналізу свідчать, що залізничний транспорт не може змінити існуючу власну організаційно-економічну систему або вирішити комплекс завдань, які входять до процесу реформування, оскільки питання, пов'язані із зміною форм власності, законодавства, не є в компетенції ні залізниць, ні державної адміністрації залізничного транспорту – Укрзалізниці, тому питання реформування залізничного транспорту, що були передбачені в Програмах, не здійснювались за об'єктивних обставин. Вирішення цих питань повинне реалізовуватись не залізничним транспортом, а законодавчими та виконавчими органами влади. Однак в даній економічній і політичній ситуаціях в Україні це є практично неможливим.

Рис. 2. Напрямки реформування залізничного транспорту України

В сучасних умовах кризи і необхідності ухвалення швидких ефективних рішень пропонується застосовувати реструктуризацію у вигляді так званого горизонтального або вертикального скорочення організаційної структури управління залізничного транспорту з ліквідацією структурних підрозділів, що виконують дублюючі функції.

В цьому випадку реструктуризація не вимагає реформування системи фінансування, зміни форм власності, законодавчої бази і може бути здійснена у стислі терміни з мінімальними витратами. Що в умовах кризи є важливим завданням забезпечення ефективності функціонування залізничного транспорту.

Зазначене дає змогу стверджувати про необхідність проведення комплексного аналізу основних показників роботи залізничного транспорту, з метою надання оцінки його сучасного стану.

У другому розділі *«Аналіз діяльності залізничного транспорту України, як складової національної економіки»* з метою обґрунтування доцільності впровадження елементів реструктуризації досліджено та зроблено аналіз динаміки основних показників роботи та організаційної структури залізничного транспорту.

Зазначений аналіз виконаний за період 2001-2007 рр. на базі роботи залізниць України в цілому та окремо обраних Південній та Донецькій залізниць. Мета аналізу пов'язана з вивченням динаміки розвитку залізниць щодо досліджуваних показників. Результати проведеного аналізу показників обсягу роботи залізниць свідчать, що загальні результати роботи за останні роки покращувались. Виключенням є 2008 рік внаслідок глобальних економічних потрясінь. Пожвавлення роботи промислових підприємств країни та розвиток малого та середнього бізнесу привели до зростання вантажообороту Укрзалізниці. Що стосується пасажирообороту, то встановлено, що перехресне субсидування пасажирських перевезень за рахунок прибутків вантажних перевезень залишається основним механізмом фінансування та покриття збитковості пасажирських перевезень.

Проаналізовано трудові показники, та встановлено, що між продуктивністю праці та заробітної плати виявлено диспропорцію у співвідношенні. Заробітна плата зростає більшими темпами, ніж продуктивність праці. Це свідчить про збільшення непродуктивних витрат.

Проаналізовано та встановлено, що динаміка доходів від основної діяльності по залізницях зростає, проте зростання експлуатаційних витрат збільшується більшими темпами. В цілому доходи від вантажних перевезень перевищують витрати і мають прибуток (61,1%). Але доходи від перевезень пасажирів мають негативну тенденцію.

Дослідженням встановлено, що у діючій структурі управління є підрозділи з дублюючими функціями. Визначено, що основні функції дирекції залізничних перевезень, такі, як: план перевезень, керівні накази та вказівки, техніко-економічні норми експлуатаційної роботи, графік руху поїздів, план завантаження і вивантаження по кожній станції, план відправницької і ступінчатої маршрутизації, план формування поїздів, дублюються з функціями структурних підрозділів залізниці. Це є фактором, який знижує ефективність праці та

виробництва, тому необхідна розробка пропозицій, реалізація яких дозволяє підвищити ефективність використання трудових ресурсів.

Дослідження основних показників роботи залізничного транспорту зумовлюють пошук шляхів з удосконалення організаційної структури та внесення змін до механізму фінансової діяльності залізничного транспорту України та обумовлюють необхідність реформування залізничного транспорту.

Реформування залізничного транспорту передбачає науково-обґрунтовану розробку стратегії, щодо його здійснення, що полягає у послідовному вирішенні завдань до змін організаційної структури управління галуззю.

Третій розділ дисертації «Розробка стратегії реформування залізничного транспорту». На підставі зробленого комплексного аналізу залізничного транспорту, та вивченого зарубіжного і вітчизняного досвіду розроблено та запропоновано удосконалення методики реструктуризації, що дозволить в короткий термін з незначними витратами реорганізувати структуру управління залізничного транспорту, яка адаптована до сучасного стану економіки України, а також вчасно та ефективно змінювати організаційну структуру відповідно до змін поточних потреб у вантажних і пасажирських перевезеннях. Запропонована удосконалена методика проведення реструктуризації полягає у послідовному проведенні таких етапів: визначення та порівняння функцій та повноважень; зміна організаційних структур; перерозподіл управлінських функцій та відповідальності; організація інформаційно-технологічних потоків; усунення багаторівневості та дублювання функцій (табл. 1).

Таблиця 1

Основні етапи методики проведення реструктуризації

Етапи	Сутність етапів
1	2
1. Визначення та порівняння функцій та повноважень	Визначення та уточнення суттєво важливих функцій та повноважень організаційних структур управління залізничного транспорту, які планується реструктуризувати
2. Зміна організаційних структур	Зміна організаційної структури управління шляхом використання конкретної форми реструктуризації (горизонтальне або вертикальне скорочення)
3. Усунення багаторівневості та дублювання функцій	Оптимізація, скорочення неефективних і дублюючих функцій управління
4. Організація інформаційно-технологічних потоків	Проектування та впровадження інформаційно-технологічних процесів, які забезпечують функціонування нових організаційно-структурних підрозділів
5. Перерозподіл управлінських функцій та відповідальності	Визначення нової організаційної схеми керованості та відповідальності реорганізованих структурних підрозділів

Перевагою запропонованої методики є її універсальність, що дозволяє у разі зростання попиту та обсягу перевезень, або неефективності запропонованої структури управління, проводити зворотну реструктуризацію. Це особливо важливо для залізничного транспорту України, який виконує основну частину перевезень у державі при забезпеченні безперервного технологічного процесу.

Встановлено, що існуюча система управління залізничного транспорту не гнучко реагує на необхідність забезпечення ефективного використання потужностей та відповідності виробничого потенціалу обсягам залізничних перевезень.

Тому, на основі даної методики запропоновано удосконалення організаційної структури управління залізниць, на прикладі скорочення однієї з ланок управління – дирекції залізничних перевезень. Що у свою чергу дозволило повністю скоротити адміністративні і частково загальновиробничі витрати, дирекцій залізничних перевезень.

Розроблено функціональну стратегію технологічного процесу, яка полягає у передачі частини функцій технологічного процесу дирекції залізничних перевезень на інші структурні підрозділи залізниці. Розроблено функціональну схему управління (рис.3), з урахуванням особливостей розподілення функцій.

Рис. 3. Схема переліку передачі функцій дирекції залізничних перевезень щодо організації управління залізниці

Запропонована методика реструктуризації залізниць, з відповідними

економічними розрахунками, передбачає можливість швидкого скорочення умовно-постійних витрат і адаптації організаційної структури управління до існуючого рівня перевезень та є суттєвим фактором підвищення ефективності роботи залізничного транспорту України, а саме: поліпшення ефективної системи економічних відношень на всіх рівнях виробництва; чіткий розподіл функцій управління (відсутність дублювання управлінської діяльності); налагодження централізації управління.

При реорганізації дирекції залізничних перевезень частково скорочуються експлуатаційні витрати, тому удосконалено діючу Номенклатуру витрат з основних видів економічної діяльності залізничного транспорту України (наказ № 417-Ц від 21.08.07 р.).

Визначено економічну ефективність реорганізації дирекції залізничних перевезень, що було зроблено на прикладі Харківської дирекції Південної залізниці. Виконано комплексний розрахунок скорочення витрат. У результаті зробленого розрахунку основних показників та проведеного дослідження з урахуванням запропонованої методики реструктуризації досягнуто скорочення експлуатаційних витрат та собівартості перевезень. За умов реалізації цієї пропозиції в межах Укрзалізниці очікується суттєвий економічний ефект.

Виходячи з вище зазначеного виконано прогнозну оцінку щодо запропонованого методу реструктуризації. При визначенні прогнозу темпів зростання таких показників, як: чисельність, продуктивність праці, експлуатаційні витрати і доходи від основної діяльності, за допомогою математичної програми, з урахуванням запропонованої методики проведення реструктуризації, оптимальні моделі часового ряду мають такий вигляд:

$$Y(t) = +97,273 + 0,886 \cdot t - 0,091 \cdot t \cdot t;$$

$$Y(t) = +100,530 + 38,226 \cdot \ln(t);$$

$$Y(t) = +39,280 + 40,843 \cdot t - 1,770 \cdot t \cdot t;$$

$$Y(t) = (+67,664) \cdot (+1,309) \cdot t \cdot (+0,991) \cdot (t \cdot t).$$

У даному випадку адекватність отриманих моделей підтверджує підкорення остаточної компоненти нормальному закону розподілу, і ефективність запропонованого заходу.

Результати розрахунків було підтверджено багатофункціональною програмою «OLIMP Стат Експерт».

Отримані результати прогнозування основних показників залізничного транспорту, при застосуванні розробленої методики реструктуризації залізничної галузі, є позитивними.

Подальше впровадження запропонованого заходу, тобто скасування всіх дирекцій залізничних перевезень України, надасть можливість знизити

експлуатаційні витрати та собівартість перевезень, і як наслідок, за рахунок удосконалення організаційної структури управління, призведе до підвищення ефективності роботи та конкурентоспроможності залізничної галузі в цілому.

Удосконалено концептуальний підхід щодо реформування залізничного транспорту України. Концепцію поступового переходу на удосконалену організаційну структуру управління залізничного транспорту запропоновано проводити у три етапи: розробка організації наданих пропозицій; впровадження запропонованих заходів; досягнення ефективного функціонування залізничного транспорту.

Принциповим є те, що ці всі етапи обов'язково викликають зміни обсягів перевезень і доходів: на перших двох етапах їх спад, а на третьому - зростання. А це у свою чергу потребує адекватної зміни експлуатаційних витрат залізничного транспорту не тільки у частині змінних витрат, а і в умовно постійних. А запропонована методика реструктуризації передбачає можливість швидкого скорочення умовно-постійних витрат і адаптації організаційної структури управління до існуючого рівня перевезень.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

1. Досліджено і узагальнено наукові праці фахівців різних країн світу, вивчено теоретичний, методологічний та практичний досвід щодо реформування та реструктуризації залізничної галузі. Розглянуто та удосконалено визначення сутності понять «реформування» та «реструктуризація» залізничного транспорту. Що дало можливість установити взаємозв'язок та взаємозалежність цих понять, а також визначити зміст і виявити їх основні напрямки. Аналіз надав можливість виявити позитивні та негативні наслідки реформування.

2. Досліджено особливості та проблеми реалізації Програм реструктуризації та реформування залізничного транспорту України 1998 та 2006рр. З проведеного дослідження випливає висновок, що без відповідних досліджень залізничний транспорт не може змінити власну організаційно-економічну систему або вирішити комплекс завдань, які входять у процес реформування, оскільки питання, пов'язані із зміною форм власності, законодавства, не є в компетенції ні залізниць, ні державної адміністрації залізничного транспорту – Укрзалізниці, тому питання реформування залізничного транспорту, передбачені в Програмах, не здійснюються. Вирішення цих питань повинне здійснюватися не залізничним транспортом, а вищими органами влади.

3. Зроблено комплексний аналіз та надано оцінку сучасного стану залізничного транспорту України за допомогою якого виявлено особливості функціонування залізничного транспорту України в цілому та окремо обраних залізниць на сучасному етапі розвитку економіки держави. Що надало можливість встановити, що в організаційній структурі залізничного транспорту наявні дублювання функцій між ієрархічно підпорядкованими структурними підрозділами.

4. Досліджено та проаналізовано організаційно-економічні особливості

функціонування залізниць та їх структурних підрозділів. Виявлено рівень взаємодії структурних підрозділів залізниць що надало можливість обґрунтувати доцільність зміни організаційної структури управління залізничного транспорту за рахунок ліквідації дирекцій залізничних перевезень.

5. Запропоновано удосконалену методика реструктуризації, яка дозволяє у короткий термін з мінімальними витратами реорганізувати підприємства залізничного транспорту, з метою адаптації організаційно-управлінських структур залізничного транспорту, відповідно до змін поточного стану і потреб у перевезеннях економіки України.

6. Удосконалено організаційну структуру управління, яку адаптовано до змін обсягів вантажних та пасажирських перевезень у сучасних умовах, за допомогою застосування розробленої методики, та технологічної стратегії передачі функцій.

7. Визначено економічну ефективність застосування запропонованого заходу, з удосконалення організаційної структури залізниць, при якому знижуються експлуатаційні витрати та собівартість перевезень, що підтверджує правильність зроблених теоретичних висновків, запропонованої методики і свідчить про ефективність щодо її практичного застосування.

8. Удосконалено концептуальний підхід щодо реформування залізничного транспорту України. За рахунок якого можливо здійснювати послідовне втілення завдань реформування, а саме формування умов поступового переходу до удосконаленої організаційної структури управління залізничного транспорту з використанням запропонованої методики реструктуризації.

9. Науково визначено оцінку сучасних особливостей реформування і перспектив розвитку залізничного транспорту України з урахуванням запропонованих заходів реструктуризації.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в журналах та збірниках

1. Позднякова Л.О. Світові тенденції проведення реформування залізничного транспорту / Л.О. Позднякова, Н.В. Гриценко // Вісник Харківського національного університету ім. Каразіна – Михайло Туган-Барановський та сучасна економічна наука. – 2005. – № 668. Ч. 2. - С. 126-129.

2. Гриценко Н.В. Світовий досвід реструктуризації підприємств / Н.В. Гриценко // Актуальні проблеми економіки. – 2007. - № 6 (72). – С. 67-72.

3. Гриценко Н.В. Варіанти реструктуризації та їх аспекти / Н.В. Гриценко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2007. - № 17. – С.22 – 26.

4. Данько М., Островерх Н., Методологічні підходи до проблеми проведення реструктуризації структури управління / М. Данько, Н. Островерх, Н. Гриценко // Залізничний транспорт України.- 2007. - № 4. – С. 21- 24.

5. Гриценко Н.В. Проблеми ефективності функціонування структури управління економічною галуззю / Н.В. Гриценко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2007. - №19-20. – С.34 – 36.

6. Позднякова Л.О. Теоретичні підходи щодо проблеми підвищення ефективності роботи залізничного транспорту України / Л.О. Позднякова, Н.В. Гриценко // Залізничний транспорт України.- 2008. - № 1. – С.74 – 75.

7. Позднякова Л.О. Сучасний стан українських залізниць / Л.О. Позднякова, Н.В. Гриценко // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури: Збірник наукових праць.- 2008. – № 18.- С.177-185.

8. Позднякова Л.О. Теоретичне обґрунтування доцільності реструктуризації структури управління залізничним транспортом України / Л.О. Позднякова, Н.В. Гриценко // Вісник економіки транспорту і промисловості. –2008. - № 24.– С. 34 – 36.

Тези доповідей опубліковані в збірниках наукових праць

9. Гриценко Н.В. Основні варіанти реструктуризації підприємств / Н.В. Гриценко // Проблеми міжнародних транспортних коридорів та єдиної транспортної системи України: матеріали 3-й Міжнар. наук.-практ. конф., 4-10 червн. 2007 р., с.м.т. Коктебель. / М-во транспорту та зв'язку України, Укр. держ. акад. зал. тр. – Х. : УкрДАЗТ, 2007. - № 18. – С. 7-8.

10. Гриценко Н.В. Реструктуризація залізниць: проблеми і перспективи / Н.В. Гриценко // Проблеми та перспективи розвитку залізничного транспорту: матеріали 67-ї Міжнар. наук.-практ. конф., 24-25 травня 2007 р. м. Дніпропетровськ: Наука и образование, 2007. – С. 320-321.

11. Гриценко Н.В. Реструктуризація в контексті тенденцій розвитку / Н.В. Гриценко // Проблеми економіки и управління на железнодорожном транспорте: материалы 2-й Международ. науч.-практ. конф., 19-22 червн. 2007г., г.Судак / Гос. админ. ж-д. тр. (Укрзалізниця), Киевск. ун-т эк-ки и техн. тр. [и др.] – К.: КУЭТТ, 2007. – Т. 1. – С. 33.

12. Гриценко Н.В. Вплив роботи залізничного транспорту на розвиток продуктивних сил України / Н.В. Гриценко // Стратегія забезпечення сталого розвитку України: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 20 травн. 2008 р. К.: РВПС України, Нац. Акад. Наук України, 2008. – Ч. 2.-С. 187-188.

13. Гриценко Н.В. Методологія проведення реформування залізничної галузі України / Н.В. Гриценко // Проблеми економіки транспорту: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф., 24-25 травн. 2008 р. м. Дніпропетровськ: Наука и образование, 2008. – С. 83.

14. Гриценко Н.В. Доцільність процесу реформування залізниць України / Н.В. Гриценко // Проблеми міжнародних транспортних коридорів та єдиної транспортної системи України: матеріали 4-й Міжнар. наук.-практ. конф., 2-7 червн. 2007 р., с.м.т. Коктебель. / М-во транспорту та зв'язку України, Укр. держ. акад. зал. тр. – Х. : УкрДАЗТ, 2008.-№ 22.–С. 53.

15. Гриценко Н.В. Шляхи підвищення ефективності роботи залізниць / Н.В. Гриценко // Проблеми економіки и управління на железнодорожном транспорте: материалы 3-й Международ. науч.-практ. конф. 23-27 июн. 2008 г., г. Судак: Гос. админ. ж-д. тр. (Укрзалізниця), Киевск. ун-т эк-ки и техн. тр. [и др.] – К. : КУЭТ, 2008.- С. 104 – 105.

16. Гриценко Н.В. Економічна доцільність проведення реформування залізничного транспорту / Н.В. Гриценко // Маркетинг і логістика в системі менеджменту пасажирських перевезень на залізничному транспорті: матеріали 1-ї наук.-практ. конф. 08-09 жовтн. 2008 р., м. Сімферополь: Гос. админ. ж-д. тр. (Укрзалізниця) [и др.] – К.: ДАЗТУ, 2008. - С. 26-27.

АНОТАЦІЯ

Гриценко Н.В. Реформування залізничного транспорту України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 — економіка та управління національним господарством — Українська державна академія залізничного транспорту, Харків, 2009.

Дисертаційне дослідження присвячено вирішенню проблем реформування залізничного транспорту України у сучасних умовах з метою підвищення ефективності його функціонування. Виявлені причини невиконання Програм реструктуризації та реформування залізничного транспорту України. Визначено сутність понять «реформування» та «реструктуризації» залізничного транспорту, а також встановлено їх взаємозв'язок та взаємозалежність. Встановлена недоцільність реформування галузі на сучасному етапі розвитку економіки України. З'ясовано, що реструктуризація є найбільш доцільний напрямок реформування залізничного транспорту. Зроблено аналіз та надано оцінку сучасного стану залізничного транспорту України та окремо обраних залізниць. Удосконалено методику реструктуризації залізничного транспорту та науково обґрунтовано її основні етапи, які дозволяють швидко адаптуватися удосконаленій організаційній структурі управління до сучасного стану економіки держави. Розглянуто впровадження методики на прикладі дирекції залізничних перевезень Південної залізниці. Визначено економічний ефект від запропонованого заходу. Удосконалено концептуальний підхід щодо реформування залізничного транспорту України та обґрунтовано його основні етапи. Виконано прогнозу оцінку основних показників роботи залізничного транспорту, результати якого, підтверджені багатофункціональною математичною програмою OLIMP, дають позитивну картину та забезпечують динамічне зростання показників роботи залізничного транспорту України.

Ключові слова: залізничний транспорт, економічна криза, транспортні засоби, реформування, реструктуризація, методика реструктуризації, скасування дирекції, функціонально-технологічна структура, організаційна структура управління.

АННОТАЦИЯ

Гриценко Н.В. Реформирование железнодорожного транспорта Украины. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.03 - экономика и управление национальным хозяйством — Украинская государственная академия железнодорожного транспорта, Харьков, 2009.

Диссертационное исследование посвящено решению проблем реформирования железнодорожного транспорта Украины в современных условиях с целью повышения эффективности его функционирования. В работе исследованы теоретический и методологический опыт по вопросам реформирования железнодорожного транспорта, а так же научные труды зарубежных и украинских ученых. Рассмотрены и определены причины невыполнения Программ реструктуризации и реформирования железнодорожного транспорта Украины. Определена сущность понятий «реформирования» и «реструктуризации» железнодорожного транспорта, а также установлена их взаимосвязь и взаимозависимость. В процессе исследования выявлены направления реформирования и возможность их реализации в современных условиях. Обосновано, что реформирование железнодорожного транспорта - это комплексные преобразования, которые изменяют законодательные стороны государственного и общественного отношения функционирования железнодорожной отрасли. Теоретически реформирование имеет четыре основные направления: первое это изменение финансово-экономических отношений, второе - реструктуризация и организационно-технологические изменения, третье - усовершенствование системы государственного управления и его регулирование, четвертое - изменение форм собственности и правовых отношений за счет приватизации государственных железнодорожных предприятий.

Установлена нецелесообразность реформирования железнодорожной отрасли на современном этапе развития экономики Украины. Определено, что реструктуризация является наиболее целесообразным направлением реформирования железнодорожного транспорта. Определено, что реструктуризация железнодорожного транспорта - это изменение внутренней организационной структуры управления и совокупности связей с сохранением ее свойств и связей во внешней среде. В данных условиях реструктуризация организационной структуры является эффективным инструментом обеспечения нормального функционирования и стойкой работы железнодорожного транспорта в целом. В этом случае реструктуризация не требует реформирования системы финансирования, изменения форм собственности, законодательной базы и может быть осуществлена в сжатые сроки с минимальными расходами, которые в условиях кризиса являются важными задачами обеспечения эффективности функционирования железнодорожного транспорта.

Сделан анализ и представлена оценка современного состояния железнодорожного транспорта Украины, а так же отдельно выбранных железных дорог.

Впервые разработана методика реструктуризации железнодорожного транспорта и научно обосновано ее основные этапы, которые позволяют быстро адаптироваться усовершенствованной организационной структуре управления к современному состоянию экономики государства. А конкретно это последовательное выполнение таких этапов, как: определение, сравнение и уточнение существенно важных функций и полномочий, организационных структур управления; изменение организационной структуры управления путем

использования конкретной формы реструктуризации; перераспределение управленческих функций и ответственности, при котором определяются новые организационные схемы управляемости и ответственности реорганизованных подразделов; проектирование и внедрение информационно-технологических процессов, обеспечивающих функционирование новых организационных структурных подразделов; оптимизация, сокращение неэффективных и дублирующих функций относительно управления, устранение многоуровневости структуры управления. Достоинством данной методики является то, что в случае необходимости при росте объемов перевозок или неэффективности предложенной структуры управления она позволяет провести обратную реструктуризацию. А это особенно важно для железнодорожного транспорта Украины при обеспечении бесперебойного технологического процесса. На основе разработанной методики реструктуризации предлагается усовершенствовать организационную структуру управления железнодорожного транспорта Украины. Рассмотрено внедрение методики на примере дирекции железнодорожных перевозок Южной железной дороги. Рассчитана экономическая эффективность от предложенного мероприятия. Установлено, что применение методики позволяет усовершенствовать организационную структуру управления соответственно современному состоянию перевозок. Разработан концептуальный подход относительно реформирования железнодорожного транспорта Украины и обосновано его основные этапы.

Выполнено прогнозную оценку после кризисной ситуации на ближнюю и дальнюю перспективы основных показателей работы железнодорожного транспорта Украины. Результаты прогноза, подтверждены многофункциональной математической программой OLIMP, дали положительный результат, который обеспечивает динамический рост показателей работы железнодорожного транспорта Украины.

Ключевые слова: железнодорожный транспорт, экономический кризис, транспортные средства, реформирование, реструктуризация, методика реструктуризации, сокращения дирекции, функционально-технологическая структура, организационная структура управления.

ANNOTATION

Gritsenko N.V. Reforming of Railway Transport in Ukraine. – Manuscript.

Thesis for Candidate of Economic Sciences, speciality 08.00.03 – Economics and National Economy Management – Ukrainian State Academy of Railway Transport, Kharkiv, 2009.

The thesis research deals with problems of railway transport reforming. It has been revealed the reasons for failure to carry out the Programme of restructuring and reforming of railway transport in Ukraine. It has been determined the main point in the concepts of *reforming* and *restructuring* of railway transport, as well as established their interconnection and interdependence. It has been analyzed and estimated the current

state of railway transport in Ukraine and the selected divisions. For the first time it has been proposed the method of restructuring of railway transport and scientific basis of its main stages which makes it possible for management organization to quickly adapt to the current state of the national economy. It has been proved that implementation of the method enables to improve the management organization regarding the present transportation. It has been developed the conception approach toward railway transport reforming in Ukraine, and grounded its main stages. It has been estimated in terms of forecasting the post crisis situation regarding short-term and long-term trends in basic performance standards of railway transport in Ukraine. The estimation results, approved by the *OLIMP* multifunctional mathematic programme, give positive view and provide dynamic growth in performing standards of railway transport in Ukraine.

Key words: railway transport, economic crisis, means of transport, reforming, restructuring, restructuring method, direction abolishment, function and technological structure, management organization.

Гриценко Наталя Валеріївна

РЕФОРМУВАННЯ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ УКРАЇНИ

08.00.03 – економіка та управління національним господарством

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук**

Надруковано згідно з оригіналом автора

Відповідальний за випуск

Каличева Н.Є.

Підписано до друку 08.04.09р.
Формат паперу 60*84 1/16. Папір для розмножувальних апаратів.
Друк офсетний. Умовн.-друк.арк.0,9.
Замовлення № 161. Тираж 100. Безкоштовно.

Видання УкрДАЗТу. Свідоцтво ДК №2874 від 12.06.2007р.
61050, м. Харків – 50, пл. Фейєрбаха, 7
Друкарня УкрДАЗТу, 61050, м. Харків – 50, пл.. Фейєрбаха, 7